ЗМІСТ

Забезпечення законності контролю за вчиненням наркозлочинів (за матеріалами практики Верховного Суду)

Подивитись анотацію та купити на **jurkniga.ua**

Анотація

У посібнику зібрано, систематизовано, проаналізовано та узагальнено актуальні правові позиції Верховного Суду щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії «контроль за вчиненням злочину» у кримінальних провадженнях щодо правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Розкрито поняття наркозлочинів, визначено особливості їх кримінально-правової кваліфікації та висвітлено зміст контролю за їх вчиненням. На підставі аналізу сучасної практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду сформульовано рекомендації щодо забезпечення законності під час проведення контрольованої поставки та оперативної закупки наркотичних засобів і психотропних речовин, а також на етапі відкритої фіксації фактичних даних після завершення контролю за вчиненням наркозлочину.

Видання призначене для суддів, прокурорів, слідчих, оперативних працівників, адвокатів, науковців, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто прагне поглиблено опанувати сучасні підходи до протидії наркозлочинності.

Міністерство внутрішніх справ України
Національна академія внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ НАРКОЗЛОЧИНІВ (за матеріалами практики Верховного Суду)

Практичний посібник

Київ – 2026
НОРМА ПРАВА

УДК 343.575
З-12

Рекомендовано до друку
Вченою радою
Національної академії внутрішніх справ
29 вересня 2026 року (протокол № 21)

Рецензенти:

Гора Ірина Віталіївна,
провідний науковий співробітник науково-організаційного центру
Національної академії Служби безпеки України,
доктор юридичних наук, професор;

Мовчан Анатолій Васильович,
професор кафедри оперативно-розшукової діяльності навчально-наукового
інституту з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор;

Варава Дмитро Віталійович,
головний оперуповноважений 1-го відділу 2-го управління
Департаменту боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України,
доктор філософії в галузі права

З-12 **Забезпечення законності контролю за вчиненням наркозлочинів (за матеріалами практики Верховного Суду)** : практ. посіб. / [М. Л. Грібов, А. А. Вознюк, І. М. Будік та ін.]. Київ : Видавництво «Норма права», 2026. 120 с.

ISBN 978-617-8306-53-3

У посібнику зібрано, систематизовано, проаналізовано та узагальнено актуальні правові позиції Верховного Суду щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії «контроль за вчиненням злочину» у кримінальних провадженнях щодо правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. Розкрито поняття наркозлочинів, визначено особливості їх кримінально-правової кваліфікації та висвітлено зміст контролю за їх вчиненням. На підставі аналізу сучасної практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду сформульовано рекомендації щодо забезпечення законності під час проведення контрольованої поставки та оперативної закупки наркотичних засобів і психотропних речовин, а також на етапі відкритої фіксації фактичних даних після завершення контролю за вчиненням наркозлочину.

Видання призначене для суддів, прокурорів, слідчих, оперативних працівників, адвокатів, науковців, науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, а також усіх, хто прагне поглиблено опанувати сучасні підходи до протидії наркозлочинності.

УДК 343.575

Видавництво «Норма права» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. У цьому виданні використано папір, сертифікований FSC® та PEFC™

ISBN 978-617-8306-53-3

© Колектив авторів, 2026
© Видавництво «Норма права», 2026

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ

Грібов М. Л., доктор юридичних наук, професор *(Національна академія внутрішніх справ)*;

Вознюк А. А., доктор юридичних наук, професор *(Національна академія внутрішніх справ)*;

Будік І. М., доктор філософії *(Головне слідче управління Національної поліції України)*;

Соловей В. В., доктор філософії в галузі права *(Департамент боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України);*

Бурак М. В., кандидат юридичних наук *(Національна академія внутрішніх справ);*

Дрозд О. Ю., доктор юридичних наук, професор *(Національна академія внутрішніх справ);*

Сухачова І. О., доктор юридичних наук, професор *(Київський національний університет імені Тараса Шевченка);*

Єрменчук О. П., доктор юридичних наук, доцент *(Національна академія внутрішніх справ);*

Кобзар О. Ф., доктор юридичних наук, професор *(Національна академія внутрішніх справ);*

Ясінський В. О. *(Національна академія внутрішніх справ)*

ЗМІСТ

Перелік умовних позначень 6

Вступ. 7

РОЗДІЛ 1
Теоретичні засади забезпечення законності контролю за вчиненням наркозлочинів 9

1.1. Поняття наркозлочинів та їх кваліфікація 11

1.2. Контроль за вчиненням наркозлочинів та його форми 25

1.3. Інші негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальних провадженнях щодо наркозлочинів 33

1.4. Критерії та практика відмежування контролю за вчиненням наркозлочину від провокації кримінального правопорушення 44

РОЗДІЛ 2
Забезпечення законності залучення особи до контролю за вчиненням наркозлочину 61

2.1. Урахування даних про конфідента 63

2.2. Повноваження слідчого, прокурора та оперативних підрозділів щодо залучення конфідентів. 67

2.3. Дотримання належної процедури залучення особи до контролю за вчиненням наркозлочину 72

РОЗДІЛ 3
Формальні аспекти фіксації ходу та результатів контролю за вчиненням наркозлочину 79

3.1. Складання протоколу контролю за вчиненням наркозлочину 81

3.2. Оформлення процесуальних документів щодо участі конфідента у контролі за вчиненням наркозлочину 90

3.3. Оформлення дій з коштами, що використовувалися для оперативної закупки 93

РОЗДІЛ 4
Відкрите фіксування доказової інформації по завершенню контролю за вчиненням злочину 97

4.1. Затримання контрольованої особи 99

4.2. Слідчі (розшукові) дії, що становлять зміст відкритого фіксування по завершенню контролю за вчиненням наркозлочину 104

Список використаних і рекомендованих джерел 109

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДПСУ	–	Державна прикордонна служба України
ЄДРСР	–	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС	–	Європейський Союз
ЄСПЛ	–	Європейський суд з прав людини
Інструкція від 16.11.2012	–	Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні від 16.11.2012 № 144/1042/516/1199/936/1687/51
ІТТ	–	ізолятор тимчасового тримання
КК	–	Кримінальний кодекс
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
НПУ	–	Національна поліція України
НСРД	–	негласні слідчі (розшукові) дії
ОРД	–	оперативно-розшукова діяльність
СБУ	–	Служба безпеки України
СРД	–	слідчі (розшукові) дії
СІЗО	–	слідчий ізолятор
СРД	–	слідча (розшукова) дія

ВСТУП

Стрімке поширення наркотизму в Україні та світі зумовлене сукупністю взаємопов'язаних факторів. Розвиток технологій виготовлення синтетичних наркотичних засобів і психотропних речовин сприяє тому, що значні обсяги таких речовин можуть вироблятися навіть у кустарних умовах із відносно доступних компонентів. Водночас розширення комунікативних можливостей цифрового середовища забезпечує високий рівень конспірації та стійкості незаконного наркобізнесу, а складні соціально-економічні процеси створюють додаткові передумови для зростання попиту на наркотичні засоби та психотропні речовини.

Сьогодні організовані злочинні об'єднання активно використовують безконтактні способи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів із застосуванням мережі Інтернет. Для цього залучаються різноманітні онлайн-платформи, соціальні мережі, месенджери та ресурси даркнету. Виявлення, документування та розслідування кримінальних правопорушень, учинених у такий спосіб, потребують відстеження цифрових слідів, проведення складної аналітичної роботи, а в багатьох випадках – використання механізмів міжнародної правової допомоги.

Водночас не втрачають актуальності й традиційні методи викриття наркозлочинів, серед яких важливе місце посідає контроль за вчиненням злочину в різних його формах. Оперативна закупка та контрольована поставка наркотичних засобів і психотропних речовин залишаються одними з найбільш поширених та ефективних НСРД під час досудового розслідування наркозлочинів, зокрема тих, що вчиняються із застосуванням безконтактних способів збуту. Належним чином організований і проведений контроль за вчиненням злочину дозволяє отримати достовірні докази та забезпечити належне встановлення обставин кримінального правопорушення, зокрема його суб'єктивної сторони.

Разом із тим саме питання законності проведення цієї НСРД та допустимості отриманих за її результатами доказів найчастіше стають предметом спорів під час судового розгляду. Практика свідчить, що сторона захисту активно використовує недоліки

процесуального оформлення та порушення вимог кримінального процесуального законодавства для обґрунтування недопустимості відповідних доказів. За наявності істотних порушень такі доводи можуть бути визнані судами обґрунтованими.

Упродовж останніх років Верховним Судом сформовано значний масив правових позицій щодо проведення контролю за вчиненням злочину у кримінальних провадженнях про наркозлочини. Ці правові висновки стосуються як загальних вимог до організації та проведення відповідних НСРД, так і окремих аспектів здійснення оперативної закупки, контрольованої поставки, спеціального слідчого експерименту та імітування обстановки злочину. Напрацьована судова практика сприяє однаковому застосуванню норм кримінального процесуального законодавства та дозволяє сформувати чіткі орієнтири для правозастосовної діяльності.

У цьому посібнику систематизовано та узагальнено актуальні правові позиції Верховного Суду щодо прийняття рішення про проведення контролю за вчиненням наркозлочину, підготовки та здійснення відповідних заходів, процесуального оформлення їх результатів, а також особливостей використання отриманих доказів у кримінальному провадженні. Видання покликане стати практичним орієнтиром для слідчих, прокурорів, працівників оперативних підрозділів, адвокатів, суддів, науковців та інших фахівців, діяльність яких пов'язана із протидією незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ НАРКОЗЛОЧИНІВ

1.1. Поняття наркозлочинів та їх кваліфікація

Контроль за вчиненням наркозлочинів є однією з найбільш складних і трудомістких НСРД, проведення якої потребує ретельної та тривалої підготовки. Такий контроль нерідко поєднується з іншими НСРД, зокрема тими, що пов'язані з втручанням у приватне спілкування.

1.1.1. Наркозлочини, щодо яких можливе проведення контролю за вчиненням злочину

Водночас контроль за вчиненням наркозлочину, відповідно до ч. 1 ст. 271 КПК України, може стосуватися лише тих злочинів, що належать до категорії ***тяжких чи особливо тяжких.***

Тяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років (ч. 5 ст. 12 КК України).

Особливо тяжким злочином є передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі (ч. 6 ст. 12 КК України).

Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачене одночасно основне покарання у виді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у виді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин (ч. 7 ст. 12 КК України).

Тому наркозлочином, щодо якого можливе проведення контролю за вчиненням злочину, слід вважати передбачене ст. 305–317 КК України діяння (дію чи бездіяльність), за вчинення якого встановлено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад десять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк понад п'ять років *(див. таб. 1)*.

Таблиця 1

Тяжкі й особливо тяжкі наркозлочини

Стаття	Частина статті	Ступінь тяжкості
Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів	1	тяжкий
	2	тяжкий
	3	особливо тяжкий
Стаття 306. Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів	1	особливо тяжкий
	2	особливо тяжкий
Стаття 307. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	1	тяжкий
	2	тяжкий
	3	особливо тяжкий
Стаття 308. Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем	1	тяжкий
	2	тяжкий
	3	особливо тяжкий
Стаття 309. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту	3	тяжкий
Стаття 310. Посів або вирощування снотворного маку чи конопель	2	тяжкий
Стаття 311. Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів	3	тяжкий
Стаття 312. Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем	2	тяжкий
	3	особливо тяжкий
Стаття 313. Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням	2	тяжкий
	3	особливо тяжкий

Стаття 314. Незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	2	тяжкий
	3	особливо тяжкий
Стаття 315. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	2	особливо тяжкий
Стаття 317. Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	2	тяжкий

1.1.2. Наркозлочини та адміністративні правопорушення

Одним із ключових питань, що виникають під час документування та розслідування наркозлочинів, є правильна правова оцінка виявленого діяння. Від цього залежить не лише вибір правової кваліфікації, а й законність подальших процесуальних рішень, зокрема щодо проведення НСРД. Тому на початковому етапі правової оцінки ***необхідно встановити, чи містить діяння ознаки кримінального правопорушення, чи воно тягне лише адміністративну відповідальність.***

Аналіз практики Верховного Суду засвідчує, що *за наявності предмета протиправного посягання вирішальне значення має його ідентифікація і точне встановлення ознак, які дають змогу відмежувати кримінально карані діяння від таких, що не тягнуть за собою кримінальної відповідальності, а отже, їх не можна розглядати як кримінальне правопорушення.*

Кримінальна відповідальність за ст. 309 КК України настає в разі незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту, якщо розмір відповідних речовин є невеликим або перевищує цей розмір, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 № 770 (у редакції від 05.12.2012) «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» та наказу Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.2000 № 188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які перебувають у незаконному обігу».

Водночас ті самі дії, вчинені особою без мети збуту, коли маса відповідних речовин не досягає визначеного мінімального

(невеликого) розміру, тягнуть адміністративну відповідальність за ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення[1].

1.1.3. Мета збуту наркотичного засобу

У правозастосовній практиці перед слідчим нерідко постає питання щодо наявності в особи ***мети збуту наркотичного засобу,*** який вона незаконно зберігала, оскільки саме ця ознака має визначальне значення для правильної кваліфікації діяння за найбільш поширеними складами кримінальних правопорушень, передбаченими ст. 307 або ст. 309 КК України.

Особливої актуальності зазначене питання набуває у випадках, коли діяння спочатку кваліфікується за ст. 307 КК України як незаконне зберігання наркотичних засобів з метою збуту, однак у подальшому правова кваліфікація змінюється на ст. 309 КК України у зв'язку з недоведеністю такої мети, тобто на менш тяжке кримінальне правопорушення за ступенем суспільної небезпечності.

Згідно з п. 3 наказу Офісу Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні», такі випадки підлягають обов'язковому моніторингу на предмет можливих порушень вимог кримінального процесуального законодавства України[2]. Чимало таких випадків пов'язані з неналежним проведенням контролю за вчиненням наркозлочину, коли поведінка контрольованої особи не свідчить про наявність у неї наміру збувати наркотичні засоби чи психотропні речовини. Крім того, у деяких випадках докази, отримані під час проведення контролю за вчиненням злочину, визнаються очевидно недопустимими, а інших відомостей, які б підтверджували умисел на збут, органом досудового розслідування не здобуто.

За таких обставин прокурорам, які приймають рішення про проведення контролю за вчиненням злочину, а також слідчим і оперативним працівникам важливо враховувати сучасну судо-

1

2

[1] Постанова Верховного Суду від 5 черв. 2024 р. у справі № 725/5934/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119681151

[2] Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 верес. 2021 р. № 309. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text

ЮРКНИГА
від теорії до практики

Перейти на сайт →